

Historia i współczesność Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie

Abstrakt:

W artykule przedstawiono historyczną oraz współczesną organizację i działalność Muzeum Książki Dziecięcej, które stanowi dział specjalny i czytelnię naukową Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego. W pierwszej kolejności zostają skrótowo zaprezentowane historia placówki oraz opis jej obecnej lokalizacji i zbiorów. Następnie autor przybliży funkcje Muzeum dotyczące gromadzenia i opracowywania zbiorów, a także jego najnowszą działalność informacyjną i promocyjną. Pokazuje więc m.in. podejmowane tam formy promocji nauki, kultury i czytelnictwa: konferencje naukowe, warsztaty, konkursy, wystawy, jak również jego działalność dydaktyczną.

Słowa kluczowe:

biblioteka publiczna, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, książka dziecięca i młodzieżowa, Muzeum Książki Dziecięcej, promocja czytelnictwa

The History and the Present Day of the Museum of Children's Books in Warsaw

Abstract:

The article presents the historical and present organisation and activity of the Museum of Children's Books, which is a special department and scholarly reading room of the Warsaw Public Library – Central Library of Mazovia Province. At the beginning, a short history of the institution is described and its present location and collections are discussed. Next, the author presents the functions of the Museum regarding updating and processing the collection, as well as its most recent

* Jarosław Jagiełło – lic., pracuje w Muzeum Książki Dziecięcej (dziale specjalnym i czytelni naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego). Jego zainteresowania naukowe obejmują historię bibliotek polskich oraz najcenniejsze cymelia wydane w Polsce. Kontakt: jaroslaw.jagiello@365.koszykowa.pl.

informational and promotional activities. Thus, he presents the forms of promoting science, culture, and reading that are undertaken in the Museum: scholarly conferences, workshops, competitions, exhibitions, as well as its didactic activity.

Key words:

public library, Warsaw Public Library – Central Library of Mazovia Province, children's and young adult books, Museum of Children's Books, reading promotion

Wprowadzenie

Warszawskie Muzeum Książki Dziecięcej (dalej w artykule także jako Muzeum lub MKD)¹ istnieje od 1938 roku. Jest „najstarszą w naszym kraju instytucją gromadzącą książki jako obiekty muzealne” (Kotwica, 2017, s. 64) i stanowi dział specjalny oraz czytelną naukową Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego (dalej również jako Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Biblioteka lub BPW). Jego prapoczątki sięgają natomiast roku 1926, kiedy to w dniach 1–7 listopada na IV Wystawie Księgarskiej, z inicjatywy Heleny Radlińskiej, zorganizowano dziecięcą Bibliotekę Wzorową – modelową, „prawidłowo urządzonej czytelną dla dzieci” (Langer, 2016, s. 75)². Jak pisze Grażyna Lewandowicz-Nosal (2020), „po zamknięciu wystawy Związek [Księgarzy i Wydawców Polskich] przekazał księgozbiór Towarzystwu Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy z warunkiem, aby uruchomiono taką bibliotekę dla dzieci. Otwarto ją rok później, 25 XI 1927 r. na warszawskiej Ochocie[,] a przeznaczona była dla wszystkich dzieci w wieku od 7 do 12 lat” (s. 291). Dodatkowo, BPW rozpoczęła wówczas

¹ Placówka o nazwie Muzeum Książki Dziecięcej istnieje też w Łodzi (w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego).

² Głównym celem Biblioteki Wzorowej było darmowe udostępnianie uboższym dzieciom tekstów rozrywkowych lub uzupełniających program szkolny. W Bibliotece zapewniono wolny dostęp do książek, co dawało możliwość samodzielnego wyboru lektur (Langer, 2016, s. 75). Opracowywano tam kilka rodzajów katalogów: „[...] krzyżowy (najczęściej wykorzystywany), zawierający hasła autorskie, tytułowe i przedmiotowe; działowy, pełniący funkcję katalogu topograficznego; obrazkowy – wybranych baśni i książek przygodowych; działowy – artykułów naukowych drukowanych w czasopiśmie dziecięcych znajdujących się w Bibliotece Wzorowej” (s. 75–76). Z biegiem czasu Biblioteka poszerzała swoje zadania: testowała różne metody pracy z książką i udzielała porad dotyczących tworzenia i urządzania innych bibliotek dla dzieci, gromadziła materiały dotyczące zainteresowań młodych odbiorców książek, opracowywała bibliografię literatury dla dzieci i publikacji o bibliotekach dla dzieci, organizowała praktyki dla przyszłych bibliotekarzy i przyjmowała wycieczki (s. 76).

wyłączanie ze swoich zbiorów książek dla dzieci i młodzieży z myślą o powołaniu nowego działu – Muzeum Książki Dziecięcej, mającego gromadzić wszelką produkcję wydawniczą tego rodzaju, a także literaturę przedmiotu dotyczącą twórczości dla młodej publiczności czytelniczej.

W niniejszym artykule przedstawiam organizację i działalność MKD. Na początku prezentuję jego historię (skrótowo, aby nie powtarzać już wielokrotnie rozważanych kwestii³) oraz opis obecnej lokalizacji i zbiorów, a następnie przybliżam funkcje Muzeum dotyczące gromadzenia i opracowania zbiorów, jak również jego najnowszą działalność informacyjną i promocyjną. Jako pracownik instytucji korzystam w dużej mierze z wewnętrznych, niepublikowanych materiałów z lat 2017–2021 (raportów, sprawozdań z działalności itp.), których nie odnotowuję w przypisach i bibliografii.

Rys historyczny, lokal, księgozbiór i organizacja MKD

W 1936 roku w BPW powołano Sekcję Bibliotek dla Dzieci, a jednym z jej zadań było przygotowanie przyszłego Muzeum Książki Dziecięcej (na początku zwanego Działem Muzealno-Doświadczalnym, powołanego ostatecznie jako samodzielny dział dwa lata później – Langer, 2016, s. 77). Planowana placówka otrzymała w tym samym roku lokal niezbędny do rozpoczęcia swojej działalności – przy ul. Koszykowej 26 (Gutry, 1961, s. 707). Wystartowały prace nad dotychczasowymi zbiorami (od początku głównym źródłem pozyskiwania książek był egzemplarz obowiązkowy; ogromną rolę odgrywały również dary, czyli książki i czasopisma przekazywane przez osoby prywatne i instytucje). To one umożliwiły stworzenie zbioru książek dziecięcych z XIX i początku XX w., które były w latach minionych przez komisje bibliotekarek cenzurowane i dzielone na pozytywne (przyjęte, włączone do zbiorów Biblioteki Wzorowej) oraz negatywne (odrzucone, które „paradoksalnie [...] stanowiły załączek zbioru późniejszego Muzeum Książki Dziecięcej” – Lewandowicz-Nosał, 2020, s. 294). „Z dużej produkcji wydawniczej z tego zakresu trzeba było wybrać jedynie pozycje wartościowe pod względem wychowawczym, poznawczym, jak i artystycznym, jak również przeanalizowane z punktu widzenia możliwości i upodobań dziecięcych” – pisała Maria Gutry (1961, s. 714), pierwsza kierowniczka i współorganizatorka MKD, zasłużona dla rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży nestorka polskiego bibliotekarstwa, która jeszcze przed II wojną światową rozpoczęła pracę,

³ Pisali o placówce m.in. Maria Gutry (1961), Jerzy Durniat (1977), Agnieszka Kotwica (2017, s. 64–65), Hanna Langer (2014, s. 247–248) i Grzegorz Leszczyński (2002).

początkowo – w 1920 roku – w Sekcji Bibliotecznej Departamentu Naukowo-Szkolnego Sztabu Ministerstwa Spraw Wojskowych, następnie – w 1927 – m.in. w BPW, wreszcie – w 1936 – powierzono jej kierownictwo wspomnianej wyżej Sekcji Bibliotek dla Dzieci (Kuźmińska, 2000, s. 59)⁴.

W czasie II wojny światowej część zbiorów wywieziono do Helenowa koło Pruszkowa, reszta spłonęła w 1945 roku (Przelaskowski, 1961); ocalało jedynie około 1000 woluminów książek MKD (Pęska, 1999, s. 66). Przepadły wtedy również: bibliografia bieżącej produkcji wydawniczej, inwentarz, kartoteka publikacji o literaturze, czytelnictwie i bibliotekach dla dzieci. Po wojnie prowizorycznie uporządkowano księgozbiór – tak jak w 1938 roku „książki podzielono na cztery działy: książki polskie XIX i początku XX w., książki zakwalifikowane do bibliotek, książki odrzucone, książki w językach obcych” (Langer, 2014, s. 248). Przystąpiono do odtworzenia inwentarza i uzupełniania katalogów. Rozpoczęto też opracowywanie bieżącej produkcji wydawniczej dla dzieci, a luki w księgozbiorze uzupełniano darami instytucji oraz osób prywatnych. Jak pisała Gutry (1961): „Księgozbiór archiwalny składał się w r[oku] 1946 z 1500 opracowanych vol. W roku 1947 powiększył się o piękny dar Związku Nauczycielstwa Polskiego, mianowicie komplet książek w obcych językach, który pozostał po wystawie zorganizowanej na pierwszym zjeździe dotyczącym literatury dziecięcej. W końcu 1956 r[oku] księgozbiór Muzeum obejmował 12 433 vol.” (s. 716). Dziś książek przybywa w stale rosnącym tempie, co wskazuje na rozwój tego segmentu produkcji wydawniczej w Polsce: w 2003 roku księgozbiór MKD osiągnął stan 50 000 woluminów, a obecnie – w 2021 – liczy ich ponad 100 000.

Pierwszą powojenną siedzibą Muzeum był pałacyk przy ul. Pięknej 15 w Warszawie. W 1949 roku kierownictwo placówki z rąk Gutry przejęła Felicja Neubert, która kontynuowała pracę poprzedniczki. Jej zasługą było zwłaszcza zgromadzenie i poszerzenie literatury przedmiotowej, istotnej dla badaczy

⁴ „To właśnie Maria Gutry była niestrudzoną organizatorką polskiego bibliotekarstwa dziecięcego (zarówno przed wojną, jak i w okresie powojennym) i mistrzynią w trudnym zawodzie wychowywania młodych użytkowników i miłośników książek” (Białkowska, Kuźmińska, 1999, s. 17); „zakładała b[ibliote]ki w szkołach i świetlicach, domach opieki, prowadziła kursy dla bibliotekarek dziecięcych i szkolnych [...]”, a także „zainicjowała różnorodne formy pracy z dziećmi i młodzieżą, przygotowała projekty i doprowadziła do wydania pomocy metodycznych, opracowała programy i realizowała system przygotowania zawodowego. Uczestniczyła w krajowych i zagr[anicznych] konferencjach poświęconych badaniu czytelnictwa i literaturze dla dzieci [...]. Po przejściu na emeryturę 31 XII 1968 uczestniczyła w zjazdach, seminariach, wygłaszała odczyty, prowadziła rozległą korespondencję i poradnictwo” (Kuźmińska, 2000, s. 59).

literatury dziecięcej, oraz stworzenie kartoteki zagadnieniowej. „Starannie też kompletowano wycinki z prasy – recenzje o książkach dla dzieci czy artykuły dotyczące literatury i czytelnictwa dziecięcego. Muzeum gromadziło też recenzje nowości wydawniczych sporządzane przez zespół bibliotekarek dziecięcych” (Pęska, 1999, s. 67). W 1959 roku MKD zostało przeniesione do pomieszczenia w oficynie BPW przy ul. Koszykowej 26/28 – zwiększono wtedy personel, dzięki czemu możliwe stało się przyspieszenie prac nad opracowaniem i uporządkowaniem księgozbioru: „Książki polskie ułożone chronologicznie zostały podzielone na cztery okresy [...], a w poszczególnych okresach alfabetycznie według nazwisk autorów. Książki produkcji zagranicznej ustawiono według języków, a w ich ramach w porządku alfabetycznym nazwisk autorów” (s. 67).

Po przejściu Neubert na emeryturę w roku 1970 kierowniczką MKD została Halina Skrobiszewska – badaczka literatury dziecięcej i młodzieżowej, autorka m.in. opracowań *Książki naszych dzieci, czyli o literaturze dla dzieci i młodzieży* (1971) oraz *Literatura i wychowanie. O literaturze dla starszych dzieci i młodzieży* (1973). Kierując Muzeum, wniosła wiele ciekawych inicjatyw w zakresie zaspokajania potrzeb czytelniczych; nawiązała też współpracę z różnymi organizacjami: „W 1972–81 przewodniczyła działającemu przy warszawskim Oddziale ZLP Kołu Przyjaciół Książki dla Dzieci i Młodzieży (od 1975 Klub Literatury dla Dzieci i Młodzieży). W 1973 należała do grona inicjatorów[,] a następnie do 1980 była członkiem rady programowej Biennale Sztuki dla Dziecka w Poznaniu. Współpracowała z Międzyuczelnianym Zespołem Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży przy Instytucie Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego” (Kotowska-Kachel, 2019).

W latach 1978–1998 funkcję kierowniczkę pełniła Romualda Schmidt. W tym czasie nadrobiono wiele zaległości w formalnym opracowaniu księgozbioru oraz jego uporządkowaniu. Z inicjatywy Schmidt rozpoczęto także i zakończono pracę nad pierwszym tomem bibliografii retrospektywnej (*Bibliografia literatury dla dzieci i młodzieży 1918–1939. Literatura polska i przekłady* w opracowaniu Bogumiły Krassowskiej i Aliny Grefkowicz, 1995), wzbogacano księgozbiór. Od 1998 roku kierowniczką MKD przez ponad 20 lat była Ewa Gruda, która przyczyniła się do szeroko rozumianego promowania czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. W czasie jej kierownictwa wydano kolejną retrospektywną bibliografię (*Bibliografia literatury dla dzieci i młodzieży 1901–1917. Literatura polska i przekłady* w opracowaniu zespołowym Grefkowicz i innych, 2005). Wówczas następowały też dalsze zmiany siedziby Muzeum: w latach 2006–2012 mieściło się ono w Pałacu Kultury i Nauki, skąd zostało przeniesione do lokalu przy pl. Hallera, a od połowy 2015 roku ponownie znajduje się

w rozbudowanej części Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy przy ul. Koszykowej 26/28. Obecnie Muzeum kieruje Ewelina Rąbkowska, badaczka literatury dziecięcej i młodzieżowej (specjalizująca się w kulturowych studiach nad zwierzętami), która oficjalnie zaczęła pełnić tę funkcję w 2019 roku.

Zbiory MKD obejmują literaturę beletrystyczną i popularnonaukową dla dzieci i młodzieży (w tym audiobooki), czasopisma dziecięce oraz młodzieżowe, książki i periodyki z zakresu krytyki i teorii pisarstwa dziecięco-młodzieżowego i nauk pokrewnych (np. pedagogika, socjologia dzieciństwa) oraz wycinki prasowe dotyczące tej twórczości. W księgozborze liczącym ponad 100 000 woluminów (książek i czasopism) znajdują się publikacje starsze, w tym cenne druki polskie wydane po 1801 roku, druki na bieżąco wpływające z egzemplarza obowiązkowego oraz druki obce gromadzone w wyborze, a więc przede wszystkim: klasyka literatury dziecięcej poszczególnych krajów, edycje o ciekawej szacie graficznej, encyklopedie, leksykony dla dzieci, przykładowe tytuły obcojęzycznej prasy dziecięcej oraz obce czasopisma poświęcone literaturze dla dzieci. Warto nadmienić o najstarszych i najcenniejszych woluminach ze zbiorów Muzeum Książki Dziecięcej, jak chociażby o pierwszym wydaniu *Pamiętki po dobrej matce, czyli ostatnich jej rad dla córki* z 1819 roku pióra Klementyny z Tańskich Hoffmanowej – prekursorki polskiej literatury dla dzieci i młodzieży, o serii *Biblioteczka dla Dobrych Dzieci* z lat 1824–1829, opublikowanej przez Natana Glücksberga, czy też o jednej z najwcześniejszych polskich książek o charakterze popularnonaukowym, *Pierwszych wiadomościach dla dzieci, które uczynią lubić czytanie. Z obrazkami*, wydanych przez Wilhelma Bogumiła Korna w 1821 roku. Innymi cennymi pozycjami są dawne czasopisma dziecięce, takie jak publikowane od pierwszej połowy XIX stulecia *Rozrywki dla Dzieci* i *Dziennik dla Dzieci*.

Obecnie lokal MKD zasadniczo składa się z dwóch części. Pierwszą z nich jest czytelnia naukowa, w której znajduje się pięć stolików, komputer z wolnym dostępem do bazy danych oraz biurko dla pracownika. W czytelni mieszczą się także (prowadzone do 2000 roku, niekontynuowane) tradycyjne katalogi: autorski, zagadnieniowy oraz topograficzny (dodatkowo placówka dysponuje tradycyjnymi katalogami: tytułowym i ilustratorskim, dostępnymi dla pracowników). Drugą częścią jest pracownia wydzielona dla pracowników zatrudnionych w dziale. Po powrocie do swojej macierzystej placówki Muzeum otrzymało również dwa nowoczesne magazyny mieszczące się w podziemiach BPW, gdzie obecnie przechowuje wszystkie swoje zbiory. W pierwszym magazynie zbiory są w przeważającej części ustawione na regałach stacjonarnych, a w pozostałej w systemie magazynowania zwartego. Przechowywane są tu (polskie i obcojęzyczne) czasopisma fachowe i periodyki dla dzieci i młodzieży

oraz teki z wycinkami z prasy, książki z zakresu literatury fachowej (naukowej i popularnonaukowej w języku polskim i w językach obcych), większa część systematycznie się rozrastającego głównego księgozbioru, czyli pozycje wydane w Polsce po 1945 roku, a także najcenniejsze zbiory starsze, umieszczone w trzech działach (według klasyfikacji literowej): Ar – zbiory archiwalne polskie z XIX wieku oraz wydane w języku polskim; P – zbiory w języku polskim wydane w latach 1901–1917; Pm – zbiory w języku polskim z okresu 1918–1945. Drugi magazyn zlokalizowany jest niedaleko pierwszego, zbiory znajdujące się w nim są w całości przechowywane w systemie magazynowania zwarte-go. Mieści się tam mniejsza część głównego księgozbioru, książki wydane na obczyźnie, a także druki ulotne. Oba magazyny są dostosowane do przechowywania w odpowiednich warunkach wszystkich zbiorów Muzeum. Posiadają higrometry, za pomocą których na bieżąco monitorowana jest wilgotność powietrza. Kontrolowana jest także temperatura powietrza, by była jak najbardziej odpowiednia dla zbiorów.

W momencie powrotu Muzeum Książki Dziecięcej do siedziby Biblioteki przy ul. Koszykowej rozmieszczono zbiory w dwóch magazynach w takiej formie, jaka była stosowana wcześniej przez wiele lat: główny księgozbiór ułożono chronologiczno-alfabetycznie według autorów; zostały wydzielone serie, śpiewniki oraz podręczniki; czasopisma rozmieszczono według schematu alfabetycznego. Taki stan utrzymywał się do połowy 2018 roku, kiedy to podjęto decyzję o przeorganizowaniu systemu uporządkowania księgozbioru w magazynach MKD z układu mieszanego na numeryczny. Była ona spowodowana faktem, że liczba woluminów sięgnęła blisko 100 000, stąd też dotychczasowy układ stał się niewydajny. Każda książka dostała więc swoją indywidualną sygnaturę na podstawie numeru inwentarza. Sygantowanie księgozbioru zakończyło się w połowie 2019 roku, a prace związane z jego reorganizacją sfinalizowano w drugiej połowie 2020 roku.

MKD czynne jest przez siedem dni w tygodniu. Aktualne godziny pracy publikowane są zawsze na stronie www.koszykowa.pl (pobrane 29 grudnia 2021). Warunkiem, aby gość Biblioteki mógł skorzystać ze zbiorów Muzeum, jest posiadanie przez niego karty czytelnika, którą może uzyskać bezpłatnie w Informatorium BPW znajdującym się niedaleko czytelnicy Muzeum. Z zasobów zgromadzonych przez placówkę można korzystać na miejscu, a także przynieść je do innych czytelni w Bibliotece. Wyjątkiem są najcenniejsze książki, z których należy skorzystać tylko w czytelni naukowej MKD. Muzeum Książki Dziecięcej podlegają jeszcze dwa oddziały: Biblioteka im. Haliny Rudnickiej (nazywana potocznie biblioteką przy Sułkowskiego), która zlokalizowana jest na Żoliborzu (więcej informacji – <https://www.koszykowa.pl/>

[mkd/o-nas#oddzial-im-haliny-rudnickiej](#); pobrane 29 grudnia 2021), w willi należącej niegdyś do Rudnickiej, oraz Izba Pamięci Marii Kownackiej (więcej informacji – <https://www.koszykowa.pl/mkd/o-nas#izba-pamieci-marii-kownackiej>; pobrane 29 grudnia 2021), która mieści się także na Żoliborzu, w dawnym mieszkaniu Kownackiej.

Współczesna działalność MKD – gromadzenie, opracowanie, działania informacyjne i promocyjne

Do podstawowych zadań Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego, jak również działu Muzeum Książki Dziecięcej, należy – zgodnie ze *Statutem* instytucji (<https://bip.koszykowa.pl/files/Statut.pdf>; pobrane 29 grudnia 2021) – gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych służących obsłudze potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych, a także obsługa użytkowników, przede wszystkim – udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych i innych bibliotek.

Muzeum Książki Dziecięcej jest przykładem placówki, która charakteryzuje się wysoką specjalizacją w gromadzeniu zbiorów. Głównym źródłem ich pozyskiwania jest egzemplarz obowiązkowy, otrzymywany bezpłatnie od wydawców na podstawie *Ustawy o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych*. Stanowi on około 80% wpływów bieżących. Drugim źródłem są dary przekazywane przez osoby prywatne oraz rezerwy z innych działów Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Przykładami darów są liczne książki подарowane przez ks. Romana Indrzejczyka, Joannę Papuzińską, Krystynę Kuliczkowską oraz Joannę Olech. Muzeum wzbogaca swój księgozbiór również poprzez zakupy, szczególnie te na aukcjach antykwarycznych i te dotyczące publikacji zagranicznych (literatury pięknej i fachowej).

Muzeum Książki Dziecięcej zajmuje się opracowaniem zarówno formalnym, jak i rzeczowym swoich zbiorów. Przeprowadza również korekty opracowania rzeczowego, przygotowuje zestawienia bibliografii i kwerendy. W MKD opracowywana jest też obecnie *Bibliografia online krytyki, teorii i historii literatury dla dzieci i młodzieży*, stanowiąca kontynuację wydawanej od 1964 roku z inicjatywy Gutry *Bibliografii z zakresu historii i krytyki literatury dla dzieci*. Zgodnie z charakterystyką dostępną na stronie BPW (<https://www.koszykowa.pl/bazy-danych/bazy-danych-on-line>; pobrane 29 grudnia 2021), którą cytuję tu w całości:

Bibliografia zawiera opisy dokumentów samoistnych i niesamoistnych, a także druków ulotnych wydanych od 2016 roku, związanych z następującymi polami tematycznymi:

- historia i teoria literatury dla dzieci i młodzieży (monografie, artykuły, szkice i rozprawy),
- krytyka związana z literaturą dla dzieci i młodzieży (recenzje literackie, recenzje naukowe, szkice, noty o autorach i noty książkowe, przeglądy i zestawienia książek),
- czytelnictwo dziecięco-młodzieżowe (studia na temat tendencji i zjawisk w obrębie czytelnictwa dzieci i młodzieży, informacje na temat konkursów literackich, wydawnictw, instytucji, sprawozdania ze spotkań autorskich, festiwalu oraz targów książki dziecięcej, a także wystaw i imprez okolicznościowych),
- formy i metody pracy z książką dziecięco-młodzieżową w bibliotece, szkole i in. (scenariusze zajęć z książką – lekcje biblioteczne, przedszkolne oraz szkolne),
- adaptacje teatralne i filmowe literatury dziecięcej i młodzieżowej (recenzje teatralne i filmowe).

Niniejsza bibliografia uzupełniana jest także o opisy dokumentów z dziedzin pomocniczych do badań nad książką dziecięcą i młodzieżową, takich jak: psychologia, pedagogika, teoria sztuki.

Z bibliografii za wcześniejsze lata można korzystać wyłącznie w czytelni Muzeum Książki Dziecięcej.

Muzeum nie tylko gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory, lecz także służy różnorodną informacją na temat literatury dziecięcej. Pracownicy MKD kładą duży nacisk na przekazywanie wiedzy czytelnikom w bezpośrednim kontakcie, ale informacje są też udzielane za pomocą korespondencji e-mailowej i listownej lub komunikacji telefonicznej, również zagranicznej. Najczęściej czytelnicy poszukują konkretnych tytułów, pytania dotyczą zatem twórczości określonego pisarza lub ilustratora. W zapytaniach e-mailowych zdarza się, że pracownicy naukowci lub też studenci proszą o przygotowanie kwerendy na konkretny temat. Pracownicy Muzeum po otrzymaniu takiego e-maila lub telefonu, w zależności od zakresu danego zamówienia, ustalają z zainteresowanym zasobami czytelnikiem termin, w którym kwerenda zostanie przeprowadzona. Warsztatem pracy informacyjnej Muzeum Książki Dziecięcej są wspomniane wyżej katalogi kartkowe oraz bazy komputerowe – opisów bibliograficznych, haseł osobowych i haseł przedmiotowych. Swoiste bogactwo stanowią archiwalne kartoteki: zagadnieniowa beletrystyki i literatury fachowej, artykułów

o autorach i recenzji książek, autorów recenzji i opracowań krytycznych, ilustratorów polskich i zagranicznych, tłumaczeń oraz bieżącej bibliografii (prowadzonej od 1945 roku według *Przewodnika Bibliograficznego*).

Muzeum Książki Dziecięcej zajmuje się też najszerzej pojętą promocją książek, przede wszystkim kształtujących intelekt i emocjonalność młodego czytelnika, posiadających piękne ilustracje, oprawy, czcionki – w tym mających wartość historyczną. Prowadzi na terenie Warszawy i w okolicach promocje książek połączone ze spotkaniami autorskimi; organizuje i współorganizuje sesje, wystawy, seminaria i spotkania poświęcone literaturze dla dzieci i młodzieży, czynnie bierze udział w targach książek (np. Warszawskie Targi Książek). Muzeum ma ponadto swój udział w tworzeniu różnorodnych folderów, informatorów, biuletynów i katalogów (np. katalog rzymskiej wystawy *Mille e una Cenerentola* – 2012). Pracownicy MKD bywają także jurorami w ogólnopolskich konkursach literatury dziecięcej (w ostatnich latach m.in. „Książka Roku” Polskiej Sekcji IBBY, plebiscyt blogerów „Lokomotywa”), recenzują książki na łamach prasy (np. *Nowe Książki*), portali internetowych (*Ryms, Kultura Liberalna*) oraz w zakładce MKD na stronie internetowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, przygotowują opracowania i artykuły naukowe zamieszczane w prasie fachowej lub monografiach wieloautorskich.

Dodatkowo, MKD prowadzi spotkania dla studentów uczelni warszawskich, najczęściej Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Sztuk Pięknych, a także dla środowiska bibliotekarskiego i nauczycielskiego. Wykłady i ćwiczenia mają przede wszystkim na celu popularyzację polskiej – zarówno kanonicznej, jak i najnowszej – literatury i książki dla dzieci i młodzieży. Zajęcia dotyczą nie tylko zagadnień literackich, lecz także grafiki książkowej oraz rozwiązań edytorskich. Pracownicy zapoznają słuchaczy z ideą, historią, zakresem działalności, księgozbiorem oraz warsztatem informacyjnym Muzeum Książki Dziecięcej; uczestnicy mają też okazję zobaczyć najwartościowsze książki – polskie i obcojęzyczne, dowiedzieć się o ważniejszych pozycjach z literatury fachowej. Wiedza ta jest niezbędna zwłaszcza osobom, dla których w przyszłości książka dziecięca i młodzieżowa stanie się narzędziem pracy edukacyjnej.

Dobrym przykładem naukowej działalności MKD są zaś konferencje naukowe – np. te organizowane przez Koło Naukowe Baśni, Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej i Fantastyki UW w siedzibie placówki. W ostatnich latach Muzeum objęło swoim patronatem takie konferencje Koła, jak „Wszystko przed nami? Przyszłość w literaturze dziecięcej, młodzieżowej i fantastycznej” (2018) oraz „Potworne narracje. Monstrualne imaginarium w literaturze dziecięcej, młodzieżowej i fantastycznej” (2019). Placówka – tym razem z Pracownią Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży Wydziału Polonistyki UW – zorganizowała

również konferencje „O czym mówią rzeczy? Przedmioty w literaturze dziecięcej i młodzieżowej” (2017) i „Trzy dekady dzieciństwa 1989–2019. Wychowanie, sztuka, media” (2018). Wszystkie wydarzenia były bezpłatne i odbywały się w gmachu Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego przy ul. Koszykowej 26/28. Takie inicjatywy przyczyniają się do promowania naukowej refleksji nad książkami dziecięcymi i młodzieżowymi, są też pretekstem do poszukiwania nowych nurtów i idei we współczesnej literaturze i do namysłu nad klasyką. Muzeum Książki Dziecięcej, współpracując z Wydziałem Polonistyki UW, stwarza zatem okazję do rozwoju współczesnej polskiej myśli w dziedzinie badań literatury dla młodych odbiorców. Dodatkowo, w 2019 roku MKD samodzielnie zorganizowało XXIX Sesję Varsavianistyczną „Warszawa w kulturze dla dzieci i młodzieży”.

Muzeum prezentuje też w gmachu BPW liczne wystawy. Poświęcone są one głównie życiu i twórczości polskich pisarzy, artystów, ale czasami dotyczą dzieł zagranicznych i są przygotowywane we współpracy z zaprzyjaźnionymi instytutami kultury innych krajów. Jedną z większych wystaw zorganizowanych w ostatnich latach była prezentowana w 2019 roku ekspozycja pod tytułem „Baśniowe małżeństwo – ilustracje Elżbiety i Mariana Murawskich”, której towarzyszyło wydanie katalogu malarstwa Murawskich jako przedstawicieli Polskiej Szkoły Ilustracji. Na wystawie obejrzyć można było kilkadziesiąt prac obojga artystów, w większości oryginalnych, pokazano też książki ilustrowane przez małżonków, a na wernisażu była okazja do spotkania i rozmowy z autorami prac. Również w 2019 roku zorganizowano w czytelni MKD wystawę pt. „Bracia Grimm – inspiracje”; zaprezentowano na niej książki, które powstały w ramach zajęć z grafiki wydawniczej prowadzonych w Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych przez Magdalenę Pastuszek. Ekspozycjami były wybrane, najlepsze prace studentów zainspirowane baśniami braci Grimmów – klimatyczne, nastrojowe i dające możliwość szerokiej interpretacji ilustracyjno-artystycznej. Studenci projektowali całość książki, w tym okładkę, strony tytułowe, serię ilustracji oraz rozkład tekstu na przestrzeni stronicy.

W czasie pandemii COVID-19, w latach 2020–2021, MKD zorganizowało szereg warsztatów literacko-plastycznych z dziećmi w wieku szkolnym oraz przedszkolnym oraz jeden cykliczny warsztat plastyczno-literacki. Przygotowało dwie wystawy książkowe dla fanów; pierwsza dotyczyła sagi o Harrym Potterze, a druga *Gwiezdnych wojen*. Na wystawach zaprezentowano wydania polskie i oryginalne książek z obydwu serii, publikacje naukowe i popularnonaukowe, audiobooki na kasetach, wycinki prasowe oraz gadzety związane z oboma cyklami. Wobec dużego zainteresowania wśród młodych gości Biblioteki tego typu wystawy dla fanów są też planowane na rok 2022. Do najważniejszych

przedsięwzięć w 2020 roku – które udało się zorganizować mimo trudnej sytuacji spowodowanej przez pandemię – należało przygotowanie spotkania online pt. „Para-buch! Książka w ruch! Książka popularnonaukowa dla dzieci – wczoraj, dziś, jutro”. W jego ramach Ewelina Rąbkowska, obecna kierowniczka MKD, opowiedziała o projekcie „Para-buch! Książka w ruch!” (organizowanym od 2019 roku przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego i poświęconym działaniom wokół książki popularnonaukowej w bibliotekach dla dzieci) i wygłosiła wykład *Początki książki popularnonaukowej dla dzieci w Polsce (XIX w. i pocz. XX w.)* wraz z prezentacją najciekawszych przykładów z kolekcji MKD, a Krzysztof Rybak zaprezentował wystąpienie *Książka popularnonaukowa dla dzieci i STEM w najnowszej ofercie wydawniczej w Polsce – teoria, krytyka i praktyka*. Ostatnim etapem spotkania była dyskusja i wymiana doświadczeń związanych z funkcjonowaniem książki popularnonaukowej w kulturze czytelnicznej dzieci. W tym samym roku MKD przeprowadziło również webinarium „Tak już nie mówimy. Jak unikać języka wykluczenia w literaturze dla niedorośłych” (z udziałem Margaret Amaki Ohii-Nowak, Weroniki Kosteckiej i Łukasza Bartosika; prowadząca i czwarta prelegentka – Tatiana Audycka-Szatrawska), a w kolejnym – „Światozmieniaczki. Herstorie w literaturze dziecięcej, młodzieżowej i popularnej” (z udziałem Katarzyny Radziwiłł i Agnieszki Grzybek; prowadzący – Michał Czajkowski i Olga Szczypińska). W grudniu 2020 roku ukazał się zaś pierwszy numer elektronicznej publikacji Muzeum Książki Dziecięcej – *Nowościownika*. Stworzony przez pracowników MKD newsletter jest rozsyłany w pierwszej kolejności do bibliotekarzy, wydawców książek związanych z literaturą dziecięcą oraz instytucji i osób, które działają w zakresie upowszechniania czytelnictwa dziecięco-młodzieżowego. *Nowościownik* zawiera noty i recenzje nowości książkowych, przegląd najważniejszych wydarzeń związanych z książką dziecięcą i młodzieżową, a także informacje o istotnych akcjach promujących czytelnictwo najmłodszych odbiorców kultury. Newsletter jest dostępny na stronie BPW (<https://www.koszykowa.pl/mkd/nowosciownik-newsletter>; pobrane 29 grudnia 2021).

W 2021 roku wznowiono także konkurs literacki Lista Skarbów Muzeum Książki Dziecięcej, wcześniej funkcjonujący jako Konkurs Literatury Dziecięcej im. Haliny Skrobiszewskiej, którego wyniki ogłaszane będą każdego roku na przełomie maja i czerwca. W skład jury wchodzi pracownicy MKD. Konkurs został zainicjowany przez wieloletnią kierowniczkę Muzeum, Ewę Grudę. Miał charakter niejednorodny, np. w pierwszej edycji z 2008 roku przyznawano nagrodę główną, nagrodę za II i III miejsce oraz wyróżnienia i wyróżnienia specjalne, w edycji z 2014 – nagrodę główną, zwyczajną i dalsze nagrody równorzędne oraz specjalne, a także wyróżnienia literackie, graficzne i specjalne,

a w ostatniej, po reaktywacji, zmieniono nieco formułę i dodano nowe kategorie. Obecnie zatem nagradzane są: 1) najlepsze polskie książki współczesne dla dzieci i młodzieży, 2) najlepsze zagraniczne książki współczesne dla dzieci i młodzieży wydane w Polsce, 3) najlepsze reprinty, wznowienia lub nowe edycje krajowej i zagranicznej klasyki dla dzieci i młodzieży (w ramach kategorii „nostalgia”). Dodatkowo jury może uhonorować jedną z książek Grand Prix, jeśli odznacza się ona szczególnymi walorami literackimi i graficznymi, wzorowym przygotowaniem redakcyjnym oraz wysoką jakością wydania, a w przypadku książek zagranicznych – także tłumaczenia.

Zakończenie

Warszawskie Muzeum Książki Dziecięcej to jedyny ośrodek w Polsce, który posiada tak bogaty zbiór książek i czasopism polskich z XIX i XX wieku dla dzieci i młodzieży oraz tak dużą kolekcję utworów zagranicznych z zakresu literatury dziecięcej. Ze zbiorów MKD korzystają uczniowie (powyżej 13. roku życia), studenci wydziałów humanistycznych oraz artystycznych, a także czytelnicy zawodowo związani z literaturą dla dzieci: pisarze, ilustratorzy, krytycy, publicyści, redaktorzy czasopism dziecięcych oraz nauczyciele akademicy. Dział Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego przyczynia się do promowania w skali kraju szeroko rozumianej literatury i książki dla dzieci i młodzieży, jest ogólnodostępnym źródłem informacji o tym rodzaju twórczości, a jednocześnie miejscem promocji kultury i edukacji.

MKD jako część Biblioteki na Koszykowej ciągle, mimo licznych wyzwań (np. pandemia COVID-19), prężnie działa i rozwija się. Oprócz codziennej działalności informacyjnej, gromadzenia, opracowywania bibliografii i obsługi czytelników prowadzone są tu również aktywności naukowe, dydaktyczne i promocyjne. Jest to więc istotne, a wręcz cenne miejsce na mapie instytucji kultury nie tylko w skali Warszawy, lecz także całego kraju.

Bibliografia

- Białkowska, B., Kuźmińska, K. (1999). Maria Gutry (1899–1988). W: B. Białkowska (red.), *Entuzjastki bibliotekarstwa dziecięcego* (W. Wasilewska, współpr., s. 11–24). Wydawnictwo SBP.
- Durniat, J. (1977). W muzeum książki dziecięcej. *Kronika Warszawy*, 8(2), 112–117.
- Gutry, M. (1961). Warszawskie biblioteki dla dzieci. W: S. Tazbir (red.), *Z dziejów książek i bibliotek w Warszawie* (s. 704–727). PIW.

- Kotwica, A. (2017). Muzealnictwo książki w Polsce – rozważania teoretyczne i rzeczywistość. Bibliologiczny rekonesans badawczy. *Nowa Biblioteka*, 24(1), 57–78.
- Kuźmińska, K. (2000). Gutry Maria. W: H. Tadeusiewicz, B. Karkowski (red.), *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement II* (s. 59–60). Wydawnictwo SBP.
- Langer, H. (2014). Biblioteki publiczne dla dzieci i młodzieży w PRL-u. W: K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuc (red.), *Literatura dla dzieci młodzieży. Tom 4* (s. 224–252). Wydawnictwo UŚ.
- Langer, H. (2016). Obraz Biblioteki Wzorowej na łamach periodyków Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1929–1939). *Bibliotheca Nostra*, 45(3), 73–85.
- Leszczyński, G. (2002). Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie. W: B. Tylicka, G. Leszczyński (red.), *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej* (s. 257). Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Lewandowicz-Nosal, G. (2020). „Trzy kobiety i biblioteka”. *Warszawska Biblioteka Wzorowa dla dzieci i jej kierowniczkę (1927–2004)*. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorem Historycznymi*, 14(2), 287–304. <http://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh>.
- Pęska, L. (1999). Felicja Neubert (1904–1978). W: B. Białkowska (red.), *Entuzjastki bibliotekarstwa dziecięcego* (W. Wasilewska, współpr., s. 63–70). Wydawnictwo SBP.
- Przelaskowski, R. (1961). *Warszawska Biblioteka Publiczna w okresie okupacji. Najnowsze Dzieje Polski. Materiały i Studia z Okresu II Wojny Światowej*, 5, 5–30.